

Naar een Europees ontwikkelingsbeleid? (II)

In mijn vorige column (*ESB* van 20 oktober jl.) gaf ik een samenvatting van het memorandum van de Commissie van de Europese Gemeenschappen betreffende een gemeenschappelijk beleid inzake de internationale ontwikkelingssamenwerking. In dit memorandum heeft de Commissie haar visie gegeven op de ontwikkelingssamenwerking en een pleidooi gevoerd voor harmonisatie van het ontwikkelingsbeleid van de lidstaten, alsmede voor een overdracht van bevoegdheden van nationaal naar communautair niveau. In hoeverre de visie van de Commissie verschilt van de visie die impliciet aanwezig is in het beleid van de afzonderlijke lidstaten wil ik proberen duidelijk te maken aan de hand van een aantal slagwoorden.

Het huidige ontwikkelingsbeleid van de zes is:

1. kapitalistisch: negeren of uitbuiten;
2. marginaal: tarifaire en non-tarifaire handelsbelemmeringen, ontwikkelingshulp minder dan 1% van het nationale inkomen, voedselhulp in de vorm van overschotten, concentratie op de voormalige koloniën, en dergelijke;
3. nationalistisch qua besluitvorming en belangenbehartiging voor zover het de hulpverlening, en Europa-centrisch voor zover het de handelspolitiek betreft.

Daartegenover bepleit de Commissie een ontwikkelingsbeleid dat gekarakteriseerd zou kunnen worden als:

1. kapitalistisch, doch gecorrigeerd met behulp van instrumenten ontleend aan de welvaartsstaat;
2. intra-marginaal: ontwikkelingssamenwerking dient een hogere prioriteit te krijgen zodat er in alle sectoren van het gemeenschappelijke beleid rekening mee moet worden gehouden;
3. Europa-centrisch qua besluitvorming inzake zowel de hulpverlening als de handelspolitiek.

De voorstellen lijken een duidelijke stap vooruit op de weg naar een optimaal ontwikkelingsbeleid. Dit is te karakteriseren als:

1. socialistisch: de arme landen hebben gelijke zeggenschap in de internationale economische besluitvorming en gelijke rechten op de welvaartsuitkomsten daarvan;
2. intramarginaal, en wel royaal;
3. qua besluitvorming en belangenbehartiging zowel op het terrein van de ontwikkelingshulp als op dat van de handelspolitiek: mondiaal.

De voorstellen van de Commissie zijn echter alleen dan een stap in de goede richting wanneer de communautaire besluitvorming niet tegelijkertijd belemmeringen doet ontstaan om de volgende stap te zetten. Twijfel daaraan wordt gerechtvaardigd door drie argumenten, welke samenhangen met de hierboven geïntroduceerde driedeling in de slagwoorden.

Ten eerste: het is niet waarschijnlijk dat een fundamentele verandering in de richting van een als socialistisch te karakteriseren internationaal ontwikkelingsbeleid wordt bespoedigd door een communautaire besluitvorming van kapitalistische landen. Het blijft een kapitalistische besluitvorming, maar dan met meer economische macht dan die der afzonderlijke lidstaten. Dat laatste betekent minder mogelijkheden voor een ombuiging in socialistische richting.

Tenzij die grotere macht niet wordt misbruikt, doch ten goede wordt aangewend. De voorstellen van de Commissie lijken een aanwijzing voor het laatste. Echter, en dat is het tweede argument, de geschiedenis van de Europese integratie biedt nauwelijks

enige basis voor een vertrouwen dat het ontwikkelingsbeleid van de Gemeenschap een intra-marginaal karakter zal dragen zodra de besluitvorming op communautair niveau plaatsvindt. Dat heeft recentelijk Coppens nog weer eens aannemelijk gemaakt¹.

Ten derde: het spreekt niet vanzelf dat de stap van nationaal naar communautair niveau de volgende stap: besluitvorming door instellingen waarin in alle landen vertegenwoordigd zijn, vergemakkelijkt. Het is zeer wel denkbaar dat economische integratie de regionale markt zozeer verruimt dat een open „outward-looking” beleid voor de betrokken landen minder noodzakelijk wordt en dat de noodzaak van een mondiale aanpak van de problemen wordt versluierd. Zo kunnen (de recente geschiedenis geeft daar voorbeelden van) gesloten protectionistische blokken ontstaan met minder bereidheid tot mondiale samenwerking dan de afzonderlijke landen.

Eigenlijk zijn dit even zo vele redenen om, gezien vanuit het belang van de ontwikkelingslanden, een groot vraagteken te zetten achter de wenselijkheid van een verdere versterking van de Europese economische integratie. De Derde Wereld kan ervan profiteren, maar het is niet zeker en zelfs niet eens waarschijnlijk. Toch dient uit deze constatering niet de consequentie getrokken te worden dat we op grond van de externe effecten van de Europese economische integratie zouden moeten proberen dit proces te keren. Dat kan niet meer. De Europese Gemeenschap is een eigen leven gaan leiden en de voortschrijding van de integratie lijkt onafwendbaar. De interne voordelen ervan zullen altijd geacht worden de eventuele externe nadelen te overtreffen, omdat de wegingscoëfficiënten nu eenmaal bepaald worden door Europese politici.

(slot op blz. 1106)

¹ Een strategie in twee fasen dus. De tweede fase is nog lang niet actueel. De eerste des te meer. Zie Drs. H. A. J. Coppens: „Europa en de ontwikkelingslanden”, Novib, Den Haag 1971.

Bevriezing van de ambtelijke salarissen

DRS. J. E. NATER*

Van verschillende zijden komen voorstellen de hogere ambtelijke salarissen te bevriezen. De directe betekenis van zo'n maatregel voor de inflatiebestrijding is gering, aangezien het totale bedrag dat de overheid erdoor zou besparen, niet indrukwekkend is. De indirecte betekenis van zo'n maatregel zou kunnen zijn, dat de looneisen van de lagere ambtenaren door het goede voorbeeld van de hogere ambtenaren gematigd zouden worden. Als dit niet het geval zou zijn dan heeft bevriezing van de salarissen van de hogere ambtenaren weinig betekenis voor de inflatiebestrijding. Deze betekenis zou geheel verloren gaan als de door de bevriezing van de hogere salarissen ontstane geringe ruimte in de bestedingen van de overheid door een stijging van de lagere salarissen of van andere uitgaven zou worden geabsorbeerd.

Behalve als middel voor directe of indirecte inflatiebestrijding wordt de bevriezing van de salarissen van hogere ambtenaren door sommigen bepleit als middel voor de nivellering van de inkomens. De voorstanders van een dergelijke nivellering zijn van mening, dat de huidige inkomensverdeling te ongelijk zou zijn om rechtvaardig te kunnen worden genoemd. Deze mening is een waarde-oordeel en geen zijns-oordeel. Over waarde-oordelen heeft het geen zin te twisten. Om een waarde-oordeel te kunnen vellen over de nivellering van de ambtelijke inkomens behoort men echter over de gegevens van de ambtelijke netto-inkomens te beschikken, d.w.z. de inkomens na aftrek van de pensioenpremie en de loon- en inkomstenbelasting en na bijtelling van toeslagen.

In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de maxima voor een aantal ambtelijke rangen van de zo berekende netto-inkomens van gehuwde ambtenaren met twee kinderen gedurende een aantal jaren¹. In tabel 2 zijn de verhoudingsgetallen gegeven, waarbij het maximale netto-inkomen van een ambtenaar in de rang van „bediende PTT” op 100 is gesteld.

Uit deze tabellen blijkt dat de ontwikkeling van de ambtelijke netto-inkomens reeds nivellerend is geweest. Bij de beschouwing van de verhouding van de netto-inkomens moet men bedenken, dat dit geen verhouding is van de koopkracht van deze inkomens. Dit komt doordat bepaalde verzekeringen voor de lagere inkomens goedkoper zijn dan voor de hogere. Ook zijn sommige prijzen en retributies afhankelijk van het inkomen.

Verder zijn bepaalde aftrekposten voor de loon- en inkomstenbelasting uitgedrukt in een percentage van het inkomen, zodat de hogere inkomens minder gauw van zo'n aftrek gebruik kunnen maken doordat de aftrek pas fiscaal wordt geaccepteerd voor een hoger absoluut bedrag (hier gelden procenten en geen centen!). Het is moeilijk deze factor in cijfers uit te drukken. De Galan schijnt, volgens een artikel in *Trouw* van 2 oktober 1971, te hebben gezegd: „De netto-inkomens van de hoogst- en de laagst-bezoldigde ambtenaar verhouden zich als vijf staat tot één. Als we er in de komende dertig jaar in slagen dat terug te brengen tot drie staat tot één dan hebben we heel wat bereikt”.

In verband met de nivellering is het interessant te weten in hoeverre de verschillende ambtenaren een reële inkomensstijging hebben ondervonden. Om een indruk daarvan te verkrijgen, zijn in tabel 3 de netto-inkomens uit tabel 1 gedeeld door het prijsindexcijfer (jaargemiddelde) van de gezinsconsumptie (1971, voorlopige gegevens). Deze prijsindex heeft betrekking op een pakket goederen en diensten², zoals dit in 1964 werd aangeschaft door gezinnen van werknemers met een bruto-jaarinkomen van maximaal f. 10.500.

Bij beschouwing van de getallen in tabel 3 moet men bedenken, dat de reële-inkomensstijging in de hogere rangen geflatteerd is weergegeven, omdat de gebruikte prijsindex niet betrekking heeft op de gezinsconsumptie in de hogere inkomens. De prijsindex van deze gezinsconsumptie is sterker gestegen, doordat het goederen-

* De auteur is adjunct-hoofd van de Centrale Afdeling Statistiek en Bedrijfseconometrie van de PTT.

¹ Het bruto-loon (excl. AOW/AWW-premie) in deze tabel omvat: 1. maximum loon van de schaal (excl. diensttijd-uitloop) per 1 juli op jaarbasis; 2. kindertoe-lage (2 kinderen); 3. vakantietoelage; 4. interimregeling ziektekostenverzekering; 5. nacalculatie trend. Het netto-loon werd berekend door het bruto-loon te verminderen met pensioenpremieverhaal en inkomstenbelasting (bij het vaststellen van het belastbare bedrag werd rekening gehouden met aftrekbare kosten, de zgn. 5%-regeling (max. f. 600), in 1971 4% (max. f. 800)).

² Exclusief belasting en verplichte sociale verzekeringen.

Tabel 1. Bruto- en netto-loon van een aantal ambtenaren

Loongroep/ loonschaal	Rang	Bruto-loon (jaarbasis)					Indexcijfers (1964 = 100)				
		1964	1966	1968	1970	1971	1964	1966	1968	1970	1971
2/1 a)	bediende PTT	7.000	8.400	9.800	11.700	13.100	100	121	140	168	187
18	schrijver A	8.200	10.000	11.400	13.600	15.500	100	122	139	166	189
71	commies	12.000	14.800	16.700	19.800	22.100	100	123	139	165	184
130	referendaris	20.800	25.800	28.900	34.000	37.800	100	124	139	163	182
151	directeur RPS	30.700	38.700	43.300	51.000	56.500	100	126	141	166	184
vast	directeur-generaal PTT	57.600	74.600	83.200	97.400	108.100	100	129	144	169	188

Loongroep/ loonschaal	Rang	Netto-loon (jaarbasis)					Indexcijfers (1964 = 100)				
		1964	1966	1968	1970	1971	1964	1966	1968	1970	1971
2/1 a)	bediende PTT	6.200	7.500	8.900	10.600	11.600	100	120	143	170	187
18	schrijver A	7.200	8.700	10.100	11.900	13.300	100	121	141	166	186
71	commies	10.000	12.120	13.800	16.100	17.700	100	121	137	161	176
130	referendaris	15.600	18.600	21.000	24.100	26.100	100	119	135	155	168
151	directeur RPS	20.700	25.100	27.500	31.800	34.000	100	122	133	154	165
vast	directeur-generaal PTT	32.500	38.900	42.600	48.400	51.100	100	120	131	149	157

a) Vóór 1 juli 1971 loongroep 2 van bijlage E-BBRA; na 1 juli 1971 loonschaal 1 van bijlage A-BBRA.

Tabel 3. Reëel loon van een aantal ambtenaren

Loongroep/ loonschaal	Rang	Reëel loon (jaarbasis) in guldens van 1964					Indexcijfers (1964 = 100)				
		1964	1966	1968	1970	1971	1964	1966	1968	1970	1971
2/1	bediende PTT	6.200	6.800	7.500	8.000	8.200	100	109	121	128	131
18	schrijver A	7.200	7.900	8.600	9.000	9.400	100	110	119	126	130
71	commies	10.000	11.000	11.700	12.200	12.400	100	110	116	121	124
130	referendaris	15.600	16.900	17.800	18.200	18.400	100	108	114	117	118
151	directeur RPS	20.700	22.800	23.300	24.000	23.900	100	111	113	116	116
vast	directeur-generaal PTT	32.500	35.300	36.100	36.500	35.900	100	109	111	113	111

Tabel 2. Verhouding tussen de maxima der netto-lonen (bediende PTT, loongroep 2/loonschaal 1 = 100)

Loongroep/ loonschaal	Rang	1964	1966	1968	1970	1971
2/1	bediende PTT	100	100	100	100	100
18	schrijver A	115	116	114	113	115
71	commies	162	162	156	153	152
130	referendaris	251	249	238	229	225
151	directeur RPS	332	336	311	302	293
vast	directeur-generaal PTT	522	521	481	458	440

pakket in de hogere inkomens meer diensten en luxe goederen bevat, die sterker in prijs zijn gestegen dan de primaire levensbehoeften.

Bij het bepleiten van een inkomensnivellering behoort men rekening te houden met de grens die gesteld wordt door de arbeidsmarkt. De inkomensverschillen behoren groot genoeg te zijn om voldoende bekwaame mensen bereid te vinden de lasten op zich te nemen van een hogere functie en van een langere opleiding en studie (vaak in de avonduren naast een volbrachte dagtaak)³.

Buiter schijnt, volgens een in het *Algemeen Dagblad* van 7 oktober 1971 gepubliceerd interview, de zuigkracht van de inkomensverschillen ongezond groot te vinden. Hij zegt daar althans: „Door de grote verschillen vormen zij een bron van nodeloze onrust, het krampachtige en niet zelden machteloze geklouter naar de top met verwaarlozing van gezondheid, gezin en levensgeluk”. Tegenover deze mening staat de uitkomst van een onderzoek naar sollicitatiegedrag en -motieven dat IMAR, de personeelsverwervingsgroep van Intermarco Delamar, in april en mei van dit jaar heeft uitgevoerd. Hieruit blijkt namelijk dat de zuigkracht van inkomens-

verschillen kleiner wordt naarmate het inkomen stijgt. Dit zou pleiten voor grotere inkomensverschillen, enerzijds naarmate de functie hoger is en anderzijds naarmate het algemene inkomenspeil stijgt. Het grensnut van het geld daalt immers bij stijgende inkomens. Dit argument voor progressie in de belastingen kan evenzeer gebruikt worden voor de progressie in de inkomensverschillen; bruto uiteraard nog meer dan netto.

De grens gesteld door de arbeidsmarkt aan de nivelleringsmogelijkheid is natuurlijk eerder bereikt als de nivellering slechts in één sector van de arbeidsmarkt plaatsvindt, i.c. alleen bij de ambtenaren en niet bij het particuliere bedrijfsleven. Bekwame personen zoeken dan geen werkkring bij de overheid. Hetzelfde geldt voor de nivellering in één land. Juist in de hogere en in de intellectuele beroepen is de internationale geografische mobiliteit vrij groot. Naarmate de Europese grenzen vervagen, zal deze mobiliteit toenemen. Het zal minder goed mogelijk zijn een nationale nivelleringspolitiek te voeren. Men kan om Nederland geen Berlijnse muur bouwen om de vlucht van hooggekwadificeerde arbeiders te voorkomen.

J. E. Nater

³ Het effect van een geringere zuigkracht van het inkomen komt later tot uiting naarmate een opleiding langer duurt. De gevolgen van een te geringe zuigkracht van het salarisniveau komen voor het aanbod van hooggeschoolden dus vertraagd tot uiting.

Touwtrekken om de pariteit of om het systeem

Korte of lange baanwedstrijden voor de monetaire politici

DRS. J. A. VAN DER HEIJDEN*

Reagerend op het artikel van Dr. H. G. Advokaat in *ESB* van 13 oktober jl. zou ik de volgende opmerkingen willen plaatsen.

Men behoort bij het zoeken naar een oplossing voor de huidige monetaire problemen nu juist niet aan touwtrekken om de pariteit te denken, maar aan touwtrekken om het systeem. Dr. Advokaat schrijft eigenlijk een stukje jongste monetaire geschiedenis, zonder veel en broodnodig nieuw licht op de zaak te werpen. Het nadeel van het schrijven over zo kortgeleden geschiede historie is echter, dat de tijdhorizon erg beperkt wordt. Een iets verder teruggrijpen dan Dr. Advokaat doet is echter wel aan te bevelen, ten einde te voorkomen dat „kortzichtige” conclusies voor de toekomst getrokken worden. Hoe dramatisch de korte-termijnproblematiek ook is, er is nauwelijks een economisch en politiek juiste en haalbare oplossing te vinden zonder ook de structuur op lange termijn hier nadrukkelijk bij te betrekken en aan een eventuele korte-termijnoplossing althans een basisovereenkomst over de lange-termijnproblematiek te verbinden. Zowel op sommige plaatsen in het bedrijfsleven als bij de overheid ziet men in Nederland op het ogenblik een grote voorkeur voor de korte baan, terwijl de diverse kampioenschappen toch duidelijk aantonen, dat we juist op de lange en de combinatie van korte en lange afstanden zo uitblinken.

Een iets verdergaande terugblik leert, dat we, sinds de scheiding van de goudmarkten, nauwelijks fundamentele stappen in de richting van de totstandkoming van een voor ieder aanvaardbaar systeem hebben gedaan. De schepping der speciale trekkingsrechten is in feite wel een fundamentele verandering, maar werd als zodanig bij de instelling nog niet gezien. Vooral sinds de dramatische conferentie in Bonn in december 1969 dacht iedereen dat men op basis van de korte-termijnresultaten binnen afzienbare tijd tot lange-termijnoplossingen zou kunnen komen. Veel gepraat en enkele individuele correcties waren tot nu toe de enige resultaten, terwijl de Amerikanen rustig mochten doorgaan met een evenwichtversturende monetaire en een gedeeltelijk daaruit resulterende fnuikende betalingsbalanspolitiek en Japan zonder al teveel tegenstand mocht doorgaan met het verschepen van goedkope goederen, geproduceerd in een uiterst beschermde economie en door een in sociaal-economisch opzicht achtergebleven (achtergehouden?) samenleving.

Nu zou, zo een korte-termijnoplossing mogelijk is, deze wel weer even wat rust scheppen en misschien zelfs wel langer dan we tot nu toe gewend zijn. Ik geloof echter dat zo'n oplossing onjuist is en dat het politiek ook nauwelijks mogelijk zal blijken zo'n resultaat te bereiken.

Eerst wil ik op het laatste punt ingaan. Het is schier onuitvoerbaar een juiste verdeling van de noodzakelijke re- en devaluaties te bepalen. Het is op zich dan ook te verdedigen om via een sterk vergrote flexibiliteit de vastgelopen monetaire motor weer draaiende te krijgen zonder alle radertjes een voor een te moeten revideren. Een dergelijke reparatie brengt echter wel met zich mee dat het monetaire voertuig gevoelig wordt voor allerlei krachten; met name de wind uit speculatieve richtingen zal de bewegingen sterk bepalen. Dat de bestuurders zich hier niet aan wensen te onderwerpen, blijkt uit het veelvuldig bijsturen, remmen, tegen- en tussengas geven. Het is dan ook niet haalbaar op basis van de in deze periode tot stand gekomen pariteiten tot een permanente herstructurering te komen van het monetaire systeem. Enerzijds zullen de Verenigde Staten vele andere landen verwijten de koers kunstmatig te drukken, anderzijds zullen vele landen vrezen, dat het speculatieve element tot te grote aanpassingen zal leiden. Slechts door aan een korte-termijnoplossing een basisovereenkomst over de veranderingen van het systeem te verbinden, zal de kennelijke impasse doorbroken kunnen worden. (Het Franse standpunt zal in alle gevallen een obstakel blijven, dat slechts door zeer knap diplomatiek overleg en onder zware druk uit de weg te ruimen zal zijn).

Ook op economische gronden is het verstandig om weer niet in de fout van de beperkte korte baan te vervallen, maar tegelijk de fundamentele te leggen voor een structurele wijziging. Een gelukkige bijkomstigheid is, dat op de vergadering van het IMF in Kopenhagen in 1970 een rapport van deze organisatie ter discussie lag, waarin de tekeningen voor een nieuw monetair bouwwerk al geschetst waren. Vele detailtekeningen hadden nog moeten volgen.

De lange-termijnoplossing zou op de volgende gedachten moeten steunen:

- grotere flexibiliteit van systeem en pariteiten, daar gebleken is, dat te vaste en met politieke eer verbonden pariteiten en systemen niet houdbaar zijn in een veranderende wereld;
- op overzienbare termijn relatief vaste koersen, daar de internationale handel gebaat is bij een zekere mate van stabiliteit;
- verleggen van het accent van de dollar als internationaal liquiditeits- en reservemiddel naar een meer neutraal intermediair.

Op basis van de nota van het IMF en de ontwikke-

* De auteur is werkzaam bij Philips Industri og Handels Als te Kopenhagen.

lingen van de laatste jaren interpreterend, zouden in de basisovereenkomst bovenstaande gedachten als volgt nader gepreciseerd kunnen worden:

1. in beginsel vaste wisselkoersen, nadat koersveranderingen, in korte-termijnoplossingen bedwongen, verwerkt zijn;
2. vergroting van de bandbreedte tot bijv. 2% naar beide kanten van de pariteit, zonder vrijwillige verdere beperkingen;
3. de mogelijkheid en ook de wil van de landen om de pariteit per beperkte tijdeenheid te veranderen binnen een vastgesteld maximum, indien de economische verhoudingen hierom vragen. Om de gedachten te bepalen zou men kunnen denken aan een maximale halfjaarlijkse pariteitsaanpassing van 2% (gelijk aan de bandbreedte naar één kant). Indien de monetaire autoriteiten de koers reeds gedurende het halfjaar geleidelijk laten verschuiven binnen de bandbreedte zullen de bilaterale koersveranderingen binnen een half jaar niet meer dan maximaal 4% kunnen bedragen en indien zij de acties coördineren doorgaans niet meer dan 1 à 2%. De renteversillen en kosten zullen speculatie dan nauwelijks winstgevend maken en de internationale handel zal meer zekerheid hebben over de koersen op korte termijn. De grotere voorspelbaarheid van koersontwikkelingen zal het belang van de termijnmarkt doen afnemen;
4. de Verenigde Staten zullen het recht moeten krijgen de prijs van het goud in dollars analoog aan het mechanisme genoemd onder punt 3 te veranderen. De wetgeving in de Verenigde Staten zal zodanig moeten worden aangepast, dat van dit recht ook wel degelijk gebruik gemaakt zal (kunnen) worden.
5. in verband met punt 4 zullen aan de ontwikkelingslanden extra porties SDR's kunnen worden toegezegd, aangezien deze landen relatief minder goud bezitten dan de rijkere landen. Dit punt staat los van de initiatieven, de ontwikkelingslanden meer SDR's toe te kennen als een vorm van ontwikkelingshulp (dit is een geheel ander probleem);
6. grotere pariteitsveranderingen dan onder punt 3 genoemd zijn slechts mogelijk na fundamentele fundamenteel-evenwichtsverstoringe gebeurtenissen, die een belangrijke, vrij plotselinge verandering in de economische verhoudingen teweegbrengen (bijv. calamiteiten, overstromingen; oorlogen, langdurige stakingen). Over deze veranderingen zal vooraf overleg moeten worden gepleegd binnen een daartoe in te stellen valutaire commissie van het IMF.

Het is mijn mening, dat slechts overeenstemming over de contouren van een dergelijke lange-termijnoplossing het wederzijds vertrouwen kan herstellen en de vicieuze cirkel van korte-termijnaanpassingen kan doorbreken, daar men dan weet, dat onjuiste beoordelingen bij de korte-termijnonderhandelingen op wat langer zicht weer gecorrigeerd zullen kunnen worden. Het is ook deze handelwijze, die de vertrouwensbasis kan scheppen voor de afbraak van bestaande handelsbelemmeringen en voor besprekingen over een andere verdeling van de defensielast.

Bovengenoemde punten zullen het systeem een flexibiliteit geven die in staat is ook in veranderende tijden de nodige aanpassingen tot stand te brengen, daar de koersontwikkelingen min of meer parallel lopen aan de

veranderingen van de economische verhoudingen. Alleen via zo'n weg zullen ook de beperkingen van het betalings- en kapitaalverkeer kunnen worden opgeheven, zodat tot werkelijke convertibiliteit kan worden gekomen. Het argument, dat het voor de regeringen gemakkelijker zal zijn een inflatoire politiek te volgen, zal wel niemand meer geloofwaardig vinden, gezien de ontwikkeling van het prijspeil in de laatste tien jaar en de valutaire gevolgen hiervan.

In het kader van de vorming van de economische en monetaire unie zouden de landen van de Europese Gemeenschap kunnen besluiten de genoemde 2% onder punt 2 en 3 geleidelijk terug te brengen naar 0; gezien ook de percentages in de tabel van Dr. Advokaat is het economische patroon binnen de EG nog lang niet rijp voor bevrozing van „huidige” onderlinge koersen. Langdurig overleg over de harmonisatie en integratie van de economische gemeenschappelijke politiek is een noodzakelijke procedure.

Het probleem van de internationale liquiditeiten en reservemiddelen heb ik hier slechts in het voorbijgaan willen aanroeren, gedeeltelijk omdat hier al zo veel over geschreven wordt en gedeeltelijk omdat een bevredigende regeling van het valutaire systeem een noodzakelijke, zij het niet voldoende, voorwaarde voor een regeling voor het „liquiditeitenprobleem” is.

Gaarne wil ik besluiten met de hoop dat het „We shall overcome” het op de lange duur zal winnen van de „We are all dead”-gedachte, en dat op het moment van verschijnen van deze bijdrage de inhoud hiervan niet actueel meer zal zijn.

J. A. van der Heijden

Naschrift

Gaarne maak ik gebruik van de mogelijkheid een naschrift te schrijven op het artikel van de heer Van der Heijden. Zoals ik reeds in mijn rubriek van 13 oktober jl. opmerkte, spelen er op dit moment twee vraagstukken: enerzijds de vraagstukken, die op korte termijn om een oplossing vragen, anderzijds de vraagstukken die op wat langere termijn aangepakt moeten worden. In mijn rubriek heb ik mij beperkt tot een schets van het korte-termijnvraagstuk, omdat dit punt — de aanpassing van de wisselkoersen — in de eerste plaats om een oplossing vraagt. Een oplossing, die tevens voldoende ruimte moet bieden voor de oplossing van het lange-termijnvraagstuk: de vernieuwing van het internationale monetaire systeem.

Ik ben het dan ook niet eens met de stelling van de heer Van der Heijden dat de korte-termijnoplossing onjuist is. Er is immers sprake van een verstoring van het fundamentele evenwicht tussen de Verenigde Staten enerzijds en Europa en Japan anderzijds, die alleen opgelost kan worden door aanpassing van de pariteiten. Ook bij het voorstel van de heer Van der Heijden kan deze pariteitsaanpassing niet gemist worden. Dit voorstel gaat in zijn summier uitwerking overigens om de kern van de zaak — de creatie van internationale liquiditeiten — heen en besteedt slechts aandacht aan vergroting van de bandbreedte en de crawling-peg, daarbij luchtig over de bezwaren die hiertegen ingebracht kunnen worden heenstappend.

Dr. H. G. Advokaat

Verband tussen arbeidsproductiviteit en kapitaalintensiteit

DRS. H. J. NABBE*

In dit artikel zal het verband worden nagegaan tussen de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in de industrie van de Verenigde Staten, West-Duitsland en Engeland na de laatste wereldoorlog.

De volgende formule geeft een inzicht in de economische factoren die de arbeidsproductiviteit ($Y/P \cdot U_p$) bepalen:

$$\frac{Y}{P \cdot U_p} = \frac{K}{P} \times \frac{Y}{K \cdot U_k} \times \frac{U_k}{U_p}$$

Y = produktie per jaar;

P = gemiddeld aantal werknemers per jaar;

U_p = gemiddeld aantal werkuren per werknemer per jaar

K = gemiddelde kapitaalvoorraad per jaar;

U_k = gemiddeld aantal uren per jaar dat de kapitaalvoorraad wordt benut;

$\frac{K}{P}$ wordt wel kapitaalintensiteit genoemd;

$\frac{Y}{K \cdot U_k}$ wordt kapitaalproductiviteit genoemd;

Indien men de arbeidsproductiviteit in de industrie van de westerse landen door middel van bovenbeschreven formule in factoren wil analyseren stuit men *nog altijd* op de hindernis dat over U_k nauwelijks iets bekend is. Dat is de reden dat men moet terugvallen op de volgende vereenvoudigde formule voor de arbeidsproductiviteit (Y/P):

$$\frac{Y}{P} = \frac{K}{P} \times \frac{Y}{K}$$

Bovendien blijkt dat enigermate betrouwbaar statistisch materiaal over de *totale* kapitaalvoorraad in de industrie niet beschikbaar is. Wel is er enig materiaal beschikbaar over een (belangrijke) component daarvan, nl. de voorraad duurzame activa. Men moet derhalve genoegen nemen met zgn. *partiële* kapitaalintensiteiten en kapitaalproductiviteiten, gebaseerd op gegevens over de voorraad duurzame activa en noodgedwongen aannemen dat de ontwikkeling daarvan op verantwoorde wijze de ontwikkeling van de integrale cijfers weergeeft.

Slechts in enkele westerse landen zijn cijfers gepubliceerd over de voorraad duurzame activa in de industrie, namelijk in West-Duitsland door het Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung¹; in het Verenigd Koninkrijk door Barna², Redfern³ en een onderzoekteam van de universiteit van Cambridge onder leiding van Stone⁴ en in de Verenigde Staten door het U.S. Department of Commerce⁵. Meting van de kapitaalvoorraad is een zeer moeilijke onderneming⁶. Wij hebben de indruk dat de gepubliceerde cijfers over de voorraad duurzame activa behept zijn met grote foutenmarges. Wellicht benaderen de Duitse cijfers nog het dichtst de realiteit omdat men in dit land de onderzoeken met medewerking van de industrie regelmatig herhaalt en derhalve kennis en ervaring heeft opgedaan.

Arbeidsproductiviteit

Tabel 1 toont indices over de arbeidsproductiviteit in drie onderscheidene landen over de periode 1950-1964.

Kapitaalintensiteit

De cijfers over de kapitaalintensiteit hebben betrekking op de *bruto-voorraad duurzame activa*; d.w.z. dat de afschrijvingen niet zijn afgetrokken. Opgenomen zijn gebouwen, machines en transportmiddelen. Niet opgenomen zijn grond en woningen. De onderzoeken richtten zich naar de verwerkende industrie; d.w.z. dat de mijnbouw, de bouwnijverheid en de gas-, water- en elektriciteitsbedrijven niet zijn opgenomen⁷. Bovendien hebben de Amerikaanse cijfers alleen maar betrekking op het particuliere bedrijfsleven.

Bruto-voorraad duurzame activa per persoon in de verwerkende industrie tegen constante prijzen

<i>Verenigde Staten</i> ⁸	1949	1961
(in 1954 \$)	7.300	10.200
(index)	(100)	(140)
<i>Engeland</i> ⁹	1948	1960
(in 1954 £ 000)	1,06	1,48
(index)	(100)	(140)
<i>West-Duitsland</i> ¹⁰	1953	1964
(in 1958 DM)	18.000	28.000
(index)	(100)	(159)

* De auteur is werkzaam bij F. van Lanschot Bankiers.

¹ *Regelmatig gepubliceerd in „Vierteljahrshefte für Wirtschaftsforschung“.*

² T. Barna: *The replacement cost of fixed assets in British manufacturing industry in 1955 in „Journal of the Royal Statistical Society“, Series A, blz. 1-47.*

³ P. Redfern: *Net investment of fixed assets in the United Kingdom, 1938-1953 in „Journal of the Royal Statistical Society“, Series A, 1955, blz. 141-192.*

⁴ „*Capital, Output and Employment 1948-1960*“, uitgave van het Department of Applied Economics, University of Cambridge, 1964.

⁵ G. Jaszi, R. C. Wasson en L. Grose: *Expansion of fixed Business Capital in the United States in „Survey of Current Business“, vol. 42, 1962, nr. 11, blz. 8-18 en 28.*

⁶ *In een nog te verschijnen artikel in het „Maandblad voor Bedrijfsadministratie en Organisatie hopen wij hierop nader terug te komen.*

⁷ *Behalve in Duitsland, waar mijnbouw tot industrie werd gerekend.*

Indices over de netto-productie, het aantal werkzame personen en de netto-productie per persoon in de industrie ^a van de Verenigde Staten, Verenigd Koninkrijk en de Bondsrepubliek Duitsland in de periode 1950-1964.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964
Netto-productie ^b															
Verenigde Staten	82	88	92	100	93	105	108	109	101	114	118	118	128	135	144
Verenigd Koninkrijk	94	98	94	100	108	115	115	117	116	122	132	133	133	138	148
Duitsland	71	85	90	100	112	130	140	149	154	166	185	196	205	213	231
Aantal werkzame personen															
Verenigde Staten	87	93	95	100	93	96	98	98	91	95	96	93	96	97	99
Verenigd Koninkrijk	98	100	98	100	103	105	106	106	105	105	109	111	110	109	110
Duitsland	83	93	96	100	106	116	124	128	130	131	138	143	144	143	144
Netto-productie/aantal werkzame personen															
Verenigde Staten	94	95	97	100	100	109	110	111	111	120	123	127	133	139	145
Verenigd Koninkrijk	96	98	96	100	105	110	108	110	110	116	121	120	121	127	135
Duitsland	86	91	94	100	106	112	113	116	118	127	134	137	142	149	160

Bron: OECD ^c

a Exclusief mijnbouw; bouwnijverheid; water, gas en elektriciteit.

b Netto-productie is bruto-productie na aftrek van ingekochte materialen, brandstoffen, energie e.a. door derden verleende diensten. Men spreekt in dit verband ook wel van bruto-toegevoegde waarde tegen marktprijzen.

c Voor details over de methode van berekening van de indices van de produktie raadplege men de volgende OECD-publikatie: *Definitions and Methods indices of industrial production*, Parijs, 1958, 109 blz.

Verband arbeidsproductiviteit en kapitaalintensiteit

Een vergelijking tussen de cijfers over de arbeidsproductiviteit en de kapitaalintensiteit levert het volgende beeld op:

Verenigde Staten

netto-productie	kapitaalintensiteit
per persoon	(duurzame activa/persoon)
1950 = 100	1949 = 100
1962 = 141	1961 = 140
Gemiddelde jaarlijkse stijging 2,8%	

Verenigd Koninkrijk ¹¹

netto-productie	kapitaalintensiteit
per persoon	(duurzame activa/persoon)
1948 = 100	1948 = 100
1960 = 139	1960 = 140
Gemiddelde jaarlijkse stijging 2,8%	

Bondsrepubliek Duitsland

netto-productie	kapitaalintensiteit
per persoon	(duurzame activa/persoon)
1953 = 100	1953 = 100
1964 = 160	1964 = 159
Gemiddelde jaarlijkse stijging 4,4%	

Uit de beschikbare cijfers krijgt men de indruk (althans vooralsnog) dat na de laatste wereldoorlog de stijging van de totale netto produktie per persoon in de verwerkende industrie ¹² van West-Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten zich grosso modo heeft voltrokken langs de lijnen van een stijgende kapitaalintensiteit en een constante kapitaalproductiviteit.

H. J. Nabbe

(I.M.)

Een snel groeiende bank
Gunstige rentecondities
Balanstotaal f 366.9 miljoen
Grootste bank van Friesland

Friesland Bank

Vestigingen in geheel Friesland
Hoofdkantoor: Zaailand 110 Leeuwarden

⁸ De cijfers over de kapitaalvoorraad zijn ontleend aan G. Jaszi, R. C. Wasson en L. Grose: *Expansion of fixed business capital in the United States in „Survey of Current Business, Vol. 42, 1962, nr. 11, blz. 9-18 en 28. Het aantal werkzame personen („persons engaged in production”) is ontleend aan de „Survey of Current Business”.*

⁹ Ontleend aan „Capital, Output and Employment 1948-1960”, uitgave Department of Applied Economics, University of Cambridge, 1964.

¹⁰ Deze cijfers zijn ons verstrekt door F. Franzmeyer, (medewerker van het Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung) in een brief met bijlagen, dd. 12 augustus 1966.

¹¹ Van 1948 tot 1950 is de produktie met bijna 16% en de werkgelegenheid met 5% gestegen. (Bron: *Annual Abstract of Statistics, 1956, no. 93, blz. 105 en 127*).

¹² In West-Duitsland spreekt men van „Verarbeitende Industrie” en in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten van „manufacturing” of „manufacturing industries”.

Nog eens: arbeidsverhoudingen

DRS. J. DE JONG*

In Pepers „Overgangsjaren”¹ wordt een analyse gegeven van ons systeem van arbeidsverhoudingen in, als ik het goed zie, twee dimensies: de mate van centralisatie of decentralisatie en daarnaast de mate van hardheid waarmee de partijen tegenover elkaar staan. Denkt men deze beide afgezet langs de twee assen van een assenstelsel, dan kan volgens Pepers analyse een lijn getrokken worden, die de punten van centralisatie en geringe hardheid en van decentralisatie en grotere hardheid met elkaar verbindt.

Op deze lijn, die het verband tussen beide dimensies aangeeft, kan men „aflezen” welk onderhandelingsmodel gehanteerd wordt, c.q. *zou moeten worden gehanteerd*. Dat laatste is wellicht de kwintessens van het artikel: wij zitten in een fase van grotere hardheid dan een aantal jaren geleden; wij kennen een grotere mate van decentralisatie dan een aantal jaren geleden, maar wij hebben op een aantal punten nog het institutionele apparaat uit het verleden.

Vanwege het hierboven beschreven verband tussen hardheid en decentralisatie behoren die instituten zo snel mogelijk te worden aangepast: vakbonden en werkgevers behoren de contacten met hun achterban te verstevigen; de SER als een extreem voorbeeld van een op het integratiemodel gebaseerd instituut behoort geheel te verdwijnen. Een optreden van de regering als bij de loonmaatregel moet, als niet passend bij de mate van hardheid en decentralisatie die het systeem op dit moment kenmerkt, worden veroordeeld.

Als ik het goed zie, is dus de kern van de analyse het verband tussen hardheid en decentralisatie. Is men ervan overtuigd dat dit verband is of zo behoort te zijn, als door Peper gesteld, dan kan ik met zijn beleidsaanbevelingen instemmen en moeten inderdaad maatregelen als de loonmaatregel zonder meer worden veroordeeld. De vraag is, of de analyse juist is. Ik meen dat deze op zijn minst onvolledig is en hoop aan te tonen waarom.

Centralisatie

De voornaamste correctie die, naar ik meen, moet worden aangebracht in het beeld dat Peper schetst, is dat ons systeem van arbeidsverhoudingen zich de laatste jaren niet alleen in een proces van decentralisatie bevindt, maar ook in een proces van hernieuwde centralisatie, dat m.a.w. de loonmaatregel geen incidentele „faux pas” van de regering was, maar volledig in deze lijn paste. De argumenten hiervoor zijn:

1. Het 14e halfjaarlijkse SER-rapport (juni 1969) was in wezen een nationaal loonakkoord. De centrale organisaties spraken af, dat de loonstijgingen in de in het najaar van 1969 af te sluiten CAO's (de metaal) achter zouden behoren te blijven bij de stijging van de arbeidsproductiviteit. Vreugde alom. Voornaamste reden? Ik meen de angst voor al te grote inflatie. De matiging werd door de werkgevers gekocht tegen de prijs van een indexclausule.

2. Deze lijn wordt daarna onderbroken (Peper zal zeggen: de lijn wordt voortgezet) door het verlaten van de SER door NVV en NKV, vanwege de afkeer van het ontwerp loonwet.

3. Maar de lijn wordt weer opgepakt in het f. 400-akkoord. Dat is een afgrenzen van het lokale conflict op het centrale niveau. Daarbij wordt ook een tweede centralisatietendens duidelijk: de vertegenwoordigers van een aantal grote bonden zijn bij het afsluiten van dat akkoord aanwezig, m.a.w. verantwoordelijke groten zochten niet aan hun verantwoordelijkheden onttrekken.

4. Ondanks de geprikkelde stemming die aan werkgeverszijde ontstaat door de huns inziens malafide uitwerking die met name het NVV aan het f. 400-akkoord geeft, wordt in het 15e halfjaarlijkse SER-rapport opnieuw door de vakcentrales ingestemd met een achterblijven van de lonen bij de stijging van de arbeidsproductiviteit en wordt zelfs aangegeven hoe dat bereikt zal kunnen worden: door de techniek van indexering uit het metaalcontract over te nemen.

5. Vervolgens heeft in Leidschendam het gesprek tussen de uitgebreide Stichting van de Arbeid en de regering plaats. Dit gesprek laat zich uitstekend begrijpen als een mislukte *centrale onderhandeling* (Regering 2%; werknemers 2,75%). Ook de tweede tendens — bedrijfstakingen die „opstijgen” — is hier duidelijk zichtbaar: niet alleen vertegenwoordigers van de centrale organisaties zijn aanwezig, ook van werkgevers- en werknemerszijde zijn vertegenwoordigers uit de grote bedrijfstakingen (metaal- en bouwbonden, AWV, FME en Raad van Bestuur Bouwbedrijf) aanwezig.

* De auteur is medewerker aan de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de NEH te Rotterdam.

De heer Peper zal t.z.t. over dit onderwerp een afsluitend artikel schrijven.

¹ „ESB”, 13 januari 1971, en 26 mei 1971.

6. De proteststaking tegen de loonmaatregel wordt door de *centrales* uitgeroepen.

7. De loonmaatregel zelf past in deze wijze van benaderen uitstekend in deze centralistische lijn. Toen de partijen het over het percentage niet eens konden worden, deed de regering wat zij noodzakelijk oordeelde.

8. Het actieprogramma van de vakcentrales is van verschillende kanten geprezen om de durf collectieve voorzieningen voor te stellen en de bereidheid ervoor te betalen. Eén auteur ging zover, dat hij meende voor de vakcentrales grote moeilijkheden te moeten voorstellen in het geval de verkiezingen een linkse meerderheid zouden opleveren.

9. In het 16e halfjaarlijkse SER-rapport wordt er opnieuw op aangedrongen, dat de loonstijgingen zullen achterblijven bij de stijging van de arbeidsproductiviteit.

10. Dat voorstel wordt herhaald in de aanhangige voorstellen over de metaal-CAO. Volgens de nota Vos is men bereid met een geringere loonstijging dan de stijging van de arbeidsproductiviteit genoeg te nemen, mits de regering o.m. een investeringsbeleid wil voeren. De voorzitter van de metaalbedrijfsbond NVV heeft zich in het openbaar afgevraagd, waarom de regering niet op dit voorstel heeft gereageerd. M.a.w., zowel de bereidheid om achter te blijven, als een extreem voorbeeld van het „omhoogstijgen” van één van de grote bonden.

11. Het overleg tussen regering en bedrijfsleven direct na de Miljoenennota past uitstekend in deze lijn. De genoemde tendens van het „opstijgen” van een aantal grote bedrijfstakken wordt door de vorm van het gesprek zelf nog eens bevestigd. Maar bovendien heeft de regering gezegd afzonderlijk met een aantal grote bedrijfstakken te willen overleggen.

12. Als men tenslotte doet wat Prof. Van Esveld terecht in zijn reactie op Pepers artikel voorstelt, méér dan alleen de loononderhandelingen bezien, wordt de centralistische lijn nog veel duidelijker: de recente wijzigingen in het ondernemingsrecht zijn „bovenover” tot stand gebracht (al betreffen zij grotendeels het ondernemingsniveau). Het pensioenakkoord is een zaak van de centrale organisaties; de fusiecode is een SER-instrument (dat bovendien zo snel mogelijk in een wet moet worden omgezet). Wel kan men zich in deze gevallen afvragen of er van een *nieuwe* tendens sprake is. Deze onderwerpen zijn nauwelijks ergens anders dan op het hoogste niveau behandeld. En datzelfde geldt in nog sterkere mate voor de gesprekken over de sociale verzekeringen.

Centralisatie en hardheid

Er is dus, voor wat betreft de loononderhandelingen opnieuw, een keten van activiteiten op het centrale niveau. Over sommige van de voorbeelden kan misschien worden getwist, maar de tendens lijkt duidelijk. Een eerste constatering kan dus zijn, dat het verband tussen groeiende hardheid en decentralisatie kennelijk minder absoluut is dan uit Pepers analyse, althans uit onze weergave daarvan, blijkt. Toenemende hardheid (op dat punt lijkt Pepers analyse wel juist, al kan men ook daarover nog van mening verschillen, gezien de in de loop van de genoemde gebeurtenissen voortdurend blijvende bereidheid in wezen gematigde akkoorden af te

sluiten) komt dus kennelijk voor, terwijl tegelijkertijd toenemende centralisatie en decentralisatie zijn te constateren. Sterker: er is minstens één voorbeeld, waarin duidelijk is, dat de toenemende hardheid tot centralisatie leidt: de Onderlinge Werkgevers Garantieregeling (de OWG), een instrument van de centrale werkgeversorganisaties, dat ontworpen is als antwoord op de toenemende hardheid aan werknemerszijde, heeft tijdens de bouwstaking van mei jl. een belangrijke rol gespeeld, d.w.z. de positie van de centrale werkgeversorganisatie t.o.v. ledenorganisaties werd erdoor versterkt. Ik kan dit niet anders zien dan als een versterking van het centrale niveau als gevolg van de toenemende hardheid.

De oorzaken van de centralisatietendens, die hierboven is aangegeven, lijken drieërlei:

1. In de eerste plaats lijkt het hoge inflatietempo de vakcentrales tot het besef te brengen, dat een zekere matiging noodzakelijk is en dat centrale akkoorden daarvoor een noodzakelijke voorwaarde zijn. Deze kunnen niet langer erg gedetailleerd zijn. De recente voorstellen van de vakcentrales lijken hiermee in overeenstemming. Is onze analyse tot hiertoe juist, dan kan men zeggen, dat het nog hogere inflatietempo van dit jaar kennelijk tot een krachtiger besef van de noodzaak tot matiging heeft geleid.

2. In de tweede plaats lijkt de politieke oriëntatie een aanwijzing. Men beseft dat voor de verwezenlijking van allerlei politieke wensen moet worden meebetaald en is daartoe bereid; „in principe” zullen sommigen zeggen.

3. In de derde plaats is de fusietendens binnen de centrales zo sterk dat zonder enige twijfel bonden zullen ontstaan die zo groot zijn, dat zij zich niet aan de nationale verantwoordelijkheden kunnen onttrekken en dat ook kennelijk niet meer doen gezien het recente voorbeeld van de metaalindustrie.

Heeft men eenmaal geconstateerd dat deze centralisatielijnen er is (ik verschil hierin dus van mening met zowel Prof. Van Esveld: die komt snel weer terug, als met Peper: die kan wel komen, maar het zal nog een tijd duren; hij *is* er) dan is de vraag of men aan deze hele tendens de kwalificatie moet toekennen, die Peper voor de loonmaatregel alléén reserveert: terugvallen in het oude systeem. Of moet van een nieuwe ontwikkeling worden gesproken? Het antwoord hierop lijkt mij niet gemakkelijk te geven. Peper verwijst in dit verband naar Lijphardt, die het sociaal-economische beslissingsproces ziet als een onderdeel van het politieke proces. Daar ziet men hoe het besturen van de politieke ontwikkeling door de toppen van de zuilen in een crisis is geraakt. Deze crisis leidde tot partijvernieuwing, welke echter stagneert. Er lijkt dan ook reden te zijn om te stellen, dat de stagnerende politieke vernieuwing ook op dit terrein invloed heeft; of anders, dat het stagneren van het veranderingsproces in de sociaal-economische sector juist een onderdeel van de stagnerende algemeen politieke verandering is. In beide gevallen moet de vraag bevestigend worden beantwoord.

Anderzijds, juist het naast elkaar vóórkomen van centralisatie- en decentralisatietendensen en grotere hardheid dan in het verleden maakt, dat het gehele systeem duidelijk een ander karakter heeft gekregen dan in het verleden het geval was. Dit rechtvaardigt mijns inziens het spreken van „een nieuwe centrale fase” i.p.v. „een andere beweging in dezelfde cyclus” (Prof. Van Esveld).

Decentralisatie

Dat neemt niet weg dat Peper natuurlijk gelijk heeft als hij op een decentralisatietendens wijst. Argumenten hiervoor zijn:

1. Het aantal CAO's stijgt snel: van 641 in 1967 tot 713 in 1970 (*Sociale Maandstatistiek*, juni 1971). De stijging betreft de ondernemings-CAO's.

2. Het bedrijvenwerk is bij de Philips-onderhandelingen tot een centraal punt gemaakt. Bij het akkoord over de bouw-CAO (mei 1971) is afgesproken, dat tijdens de looptijd van de huidige CAO „bedrijvenwerkachtige” experimenten zullen worden gehouden.

3. In de metaal zal de CAO-C worden ingevoerd. Dat betekent „invul” onderhandelingen op ondernemingsniveau.

4. De wijziging in de vennootschapswetgeving benadrukt het gesprek tussen de ondernemingsleiding en de ondernemingsraad. Ook daarvan is een versterking van het ondernemingsniveau in het systeem van arbeidsverhoudingen te verwachten (zoals Haveman terecht opmerkte²).

5. Het recente artikel van Top over het categoralisme benadrukt de vrijheid van vakbondsleden om zelf adequate eenheden te vormen³, die zonder twijfel kleiner zullen zijn en dichter bij het werkniveau staan dan de huidige.

6. Het steunen of organiseren van acties tegen bedrijfssluitingen.

Dit zijn allemaal recente argumenten die aantonen dat er ook een decentralisatietendens is, die kennelijk heel goed samengaat met een grotere hardheid. Voor de decentralisatie behoeft echter weer niet de grote hardheid als verklarende factor te worden gebruikt. Het toenemende aantal grote ondernemingen lijkt ook een belangrijke reden. Daarnaast kan worden gewezen op de machtsverschuiving naar de voet die het gevolg is van de permanente spanning op de arbeidsmarkt. Voor wat betreft het categoralisme en de organisatievorm die erbij behoort, lijkt de verschuiving in de beroepsbevolking een belangrijke verklarende factor: de beroepsbevolking in de tertiaire sector organiseert zich categoriaal (als zij zich organiseert) en de vakorganisaties zullen geen keus hebben dan zich daar gedeeltelijk bij aan te passen.

Centralisatie, decentralisatie en hardheid

Grote hardheid komt dus voor samen met hernieuwde centralisatie- en decentralisatieverschijnselen. Van een vaste relatie tussen deze verschijnselen is dus kennelijk geen sprake. Het lijkt erop dat wij meemaken, dat de deelnemers aan het systeem van arbeidsverhoudingen bezig zijn (opnieuw) uit te maken welk onderwerp het best op welk niveau behandeld kan worden. Daarbij lijkt het dan alsof sommige onderdelen beter — opnieuw — of nog steeds, in het geval van de sociale verzekeringen, op het centrale niveau, dat ondertussen zelf veranderd is, kunnen worden behandeld. Andere blijken beter op het ondernemingsniveau te kunnen worden behandeld.

De verklarende factoren van de beweging in elk van

beide richtingen zijn, als onze opmerkingen daarover hierboven juist zijn, kennelijk verschillend. Maar het kan heel goed zijn, dat grotere hardheid in beide bewegingen een rol spelen. In dat geval varieert de uitwerking van de verklarende factoren kennelijk met het object van de onderhandelingen.

Beleid

Dit alles betekent natuurlijk niet, dat Peper ongelijk heeft als hij stelt, dat de instituties moeten worden aangepast aan het niveau waarop en de hardheid waarmee over bepaalde onderwerpen wordt onderhandeld. Maar de verdere verfijning, die wij hierboven menen te hebben aangebracht, doet twijfels rijzen wat betreft het antwoord op de vraag of die instituties op elk niveau en t.a.v. elk van de te behandelen onderwerpen eenzelfde mate van integratie- of coalitiekarakter zouden moeten hebben. Uit het oogpunt van eenheid binnen het systeem zou het natuurlijk fraai zijn. Maar de (al oude) vraag is, in hoeverre het noodzakelijk is voor de interne consistentie van het systeem.

Het bestaan van „gaps” tussen hardheid enerzijds en instituties anderzijds wordt door Peper uitgelegd als een bewijs voor de traagheid waarmee de instituties worden aangepast. Met evenveel recht kan men stellen, dat het aanwijzingen zijn voor de vrijheidsmarges die het systeem kennelijk toestaat. Als dat zo is, is er ook bepaald geen volstrekte zekerheid, dat alle instituties op elk niveau van een systeem van arbeidsverhoudingen eenzelfde mate van coalitie of integratie zouden moeten bezitten. Integendeel.

De verfijning die de partijen aan de dag leggen bij het bepalen van de vraag welk onderwerp het best op welk niveau kan worden behandeld, rechtvaardigt enig vertrouwen, dat zij er ook wel in zullen slagen het soort instituties te ontwerpen dat erbij hoort. Hetzij door een nieuwe institutie te ontwerpen; hetzij door een bestaande zodanig te wijzigen dat de discrepantie tussen behoeften en middelen wordt opgeheven. Het is m.a.w. maar zeer de vraag of Peper gelijk heeft als hij stelt, dat de SER zou moeten verdwijnen.

Appendix

Het bovenstaande werd geschreven direct na het verschijnen van de miljoenennota en de eerste reacties van de vakcentrales daarop. Ik maak graag gebruik van de gelegenheid iets over de gebeurtenissen sindsdien te zeggen.

In de eerste plaats de onderhandelingen tussen de centrale organisaties en het niet bereiken van een akkoord daarin lijken goed te passen in de hardheid-centralisatielijijn. Het voortzetten (zo mag dat toch wel worden genoemd) van de centrale onderhandelingen in

² „ESB” van 12 mei 1971.

³ Wetenschappelijk Instituut NVV, november 1970.

Economische consequenties van Englands toetreding tot de Europese Gemeenschap

DRS. W. G. C. M. HAACK*

Bij het principebesluit van het Britse Lager Huis tot toetreding tot de EG speelden voornamelijk politieke factoren een rol. Ook in de eerste commentaren van leidende staatslieden op dit besluit werd het accent gelegd op de politieke betekenis van deze beslissing. Nu echter verwacht mag worden dat Groot-Brittannië (en eventueel de andere drie kandidaatleden) in 1973 tot de Gemeenschap zullen toetreden, verdienen ook de economische consequenties wel enige aandacht.

De beschikbare schattingen van deze economische consequenties beperken zich vrijwel uitsluitend tot het zgn. „betalingsbalans-effect” van Englands toetreding. Kwantitatieve prognoses van het directe effect op het reële nationale inkomen door een verbeterde allocatie of van het door velen zo belangrijk geachte „dynamische

effect” (verhoging van het groeitempo) ontbreken geheel. Deze effecten lenen zich namelijk nauwelijks voor voorspelling en kwantificering. Het ontbreken van schattingen op deze terreinen is echter minder ernstig dan schijnt, daar het allocatie-effect van zeer geringe betekenis voor het reële inkomen pleegt te zijn, terwijl het eventuele dynamische effect zich pas op langere termijn zal doen gevoelen.

In de tabel worden een aantal schattingen van de belangrijkste jaarlijkse extra betalingsbalanslasten bij toetreding tot de EG met elkaar vergeleken.

* *De auteur is wetenschappelijk medewerker aan het Europa-Instituut van de Universiteit van Amsterdam.*

de metaalonderhandelingen lijkt een extreem voorbeeld van wat hierboven het „opstijgen” van een aantal grote bedrijfstakken is genoemd. Het niet eenstemmige SER-advies van 19 november lijkt weer goed in de hardheid-centralisatielijijn te passen. Anderzijds, de verlaging van de eis van de vakcentrales in deze vergadering maakt het mogelijk opnieuw te stellen, dat zij in wezen tot matiging bereid zijn.

In de metaalonderhandelingen tenslotte, vielen de voorstellen tot aanvullende onderhandelingen op ondernemingsniveau al direct zeer slecht bij de werkgevers en werd dit bij het begin van de onderhandelingen al een mogelijk breekpunt genoemd. Samenvattend: centralisatie, hardheid (met een vraagteken) én decentralisatie.

Wat betreft de verklarende factoren van de beweging in de richting van centralisatie lijkt mij de uitspraak van Ter Heide (na het afbreken van de onderhandelingen in de Stichting van de Arbeid) dat wij moeten oppassen niet in „Italiaanse toestanden” te vervallen: directe onderhandelingen tussen regering en vakcentrales, omdat de politieke partijen tekortschieten in het bij de regering overbrengen van wensen van de vakbeweging, zeer verhelderend. En, kan men er achter denken, als elke pressiegroep zullen de centrales zich dan richten tot de instantie die over de macht beschikt om de veranderingen door te voeren, die men wenst; dat is de regering. En dat betekent: onderhandelingen op het centrale niveau⁴.

Bij het afbreken van de centrale onderhandelingen werd bovendien een niet eerder genoemde verklarende factor duidelijk: de conjunctuur. Het lijkt wel duidelijk dat de centrale werkgeversorganisaties geen centraal akkoord wensen, omdat zij menen in de huidige conjuncturele omstandigheden goedkoper uit te zullen zijn met een aantal branche-akkoorden, dan met één centraal akkoord. En ondanks andersluidende beweringen lijkt het toch ook wel waarschijnlijk dat het tegenovergestelde van deze redenering één van de redenen is, die de centrales juist zo naar een centraal akkoord doet verlangen.

De veranderde conjuncturele situatie kan tenslotte ook worden gebruikt om het verschil tussen het optreden van de huidige regering en de vorige te verklaren (al moet daarbij natuurlijk ook de slechte ervaring met de loonmaatregel worden genoemd). Als de toestand op de arbeidsmarkt nog maar enige invloed op de stijging van de lonen heeft, is ingrijpen nu immers minder noodzakelijk dan een jaar geleden.

J. de Jong

⁴ Ook zo: S. E. J. Keyser in het „Financieële Dagblad” van 18 november jl.

Toelichting

a. De handel in industriële produkten

De meest uitgewerkte schatting van dit effect wordt gegeven in het *White Paper*, die de toenmalige premier Wilson in 1970 aan het Parlement presenteerde. Op basis van een aantal alternatieve veronderstellingen omtrent de prijselasticiteiten van vraag en aanbod in de EG en in Groot-Brittannië komt men tot de in de tabel vermelde marge. Inderdaad is een negatieve uitkomst het meest waarschijnlijk. Aannemende dat de prijselasticiteiten van de import van industriële produkten in beide gebieden in dezelfde orde van grootte liggen, zijn een aantal factoren aanwezig (niet eens alle in de schatting van het *White Paper* van Wilson verwerkt), die tot een ongunstig betalingsbalanseffect voor Engeland leiden. Ondermeer moet worden bedacht, dat de Engelse tarief-daling t.o.v. de EG groter is dan omgekeerd.

Verder zal Engeland zich aanpassen aan het gemeenschappelijk buitentarief van de EG, dat lager is dan het huidige Britse tarief, hetgeen in feite neerkomt op een unilaterale tariefverlaging t.o.v. derde landen. Engeland zal toetreden tot de bestaande handels- en associatieakkoorden, waarbij meer preferenties zullen worden geschonken dan ontvangen. Tenslotte zal Engeland ook het Algemeen Preferentie Systeem gaan toepassen, dat een eenzijdige preferentie aan vele ontwikkelingslanden geeft. Een per saldo negatieve invloed op de Britse handelsbalans is dan ook waarschijnlijk.

b. De handel in landbouwprodukten

De gevolgen van overname van de EG-landbouwpolitiek voor de Engelse betalingsbalans laten zich in drie onderdelen onderscheiden.

1. De verhoging van het prijspeil van — de meeste — landbouwprodukten

De overgang naar het prijssteunbeleid van de EG betekent een prijsstijging; over de hoogte hiervan lopen de meningen uiteen. Wilson schatte in 1967 (vóór de devaluatie) gedurende de overgangperiode een gemiddelde stijging van 10-14% en in 1970 (nog aan het bewind) een stijging van 18-26%. Het *White Paper* van Heath begroot de stijging op ongeveer 18% in zes jaar tijd, terwijl de Labour-kritiek op dit stuk uitgaat van een stijging der voedselkosten van 26%.

Van grote betekenis is de invloed van deze prijsstijging op de kosten van levensonderhoud. Er moet gerekend worden op een stijging van de kosten van levensonderhoud met 3 à 5% tot 1978. Aannemende dat bij de loononderhandelingen deze prijsstijging in de stijging der nominale lonen wordt opgenomen, betekent dit een extra inflatoire ontwikkeling en dus een verslechtering van de Engelse concurrentiepositie met de daaruit voortvloeiende gevolgen voor de betalingsbalans. (Voor zover de prijsstijging niet tot stijging der nominale inkomens leidt, betekent dit een reëel inkomensverlies).

2. De uitbreiding van de agrarische productie in Engeland

In het *White Paper* van Heath wordt deze uitbreiding tot 1977 geschat op ongeveer 8% per jaar. Gezien het kleine aandeel van de landbouw in het BNP in Engeland is dit slechts een geringe stijging. Toch zal hierdoor de noodzaak tot import van voedingsmiddelen wat kleiner worden, terwijl voor enkele produkten zelfs een export(toename) mogelijk is. De gevolgen na de overgangperiode zijn thans nog niet te overzien.

3. De duurdere import van agrarische produkten

Verwacht mag worden dat de oorsprong van de Engelse import van landbouwprodukten ten gunste van de EG verschuift. Vond de import eerst plaats tegen wereldmarktprijzen, nu zal dit gebeuren tegen het EG-prijspeil dat aanzienlijk hoger ligt. Dit resulteert opnieuw in een belasting voor de Engelse betalingsbalans. Over de grootte van deze belasting circuleren verschillende — onderling soms moeilijk vergelijkbare — schattingen, al naar gelang de vooronderstellingen omtrent de prijselasticiteit van de vraag en het binnenlandse aanbod. Het *White Paper* van Heath geeft als schatting der duurdere importen een waarde van £ 50 mln., het *White Paper* van Wilson geeft een marge van + £ 85 mln. tot — £ 255 mln. Een middenpositie als van Lord Walston, namelijk een extra betalingsbalanslast als gevolg van duurdere importen van £ 75 mln. — £ 100 mln., lijkt in deze omstandigheden geen onredelijke benadering¹.

c. De financiële bijdrage

Voor de goede orde moet er allereerst op worden gewezen dat deze bijdrage voornamelijk een uitvloeisel is van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek, daar de daarvoor verrichte uitgaven het hoofdbestanddeel van het Gemeenschapsbudget uitmaken. In het *White Paper* van de huidige regering worden de bijdragen en ontvangsten van Engeland tot en met 1977 geschat. De netto-bijdrage — dus de betalingsbalansbelasting — zou oplopen van £ 100 mln. in 1973 tot £ 200 mln. in 1977. De volgende twee jaren zou slechts een geringe stijging mogelijk zijn, terwijl vanaf 1980 Engeland het normale systeem (invoerrechten, heffingen en BTW) zou toepassen. De bijdrage onder dit laatste stelsel is volgens het *White Paper* niet te schatten.

Hierop is heftige kritiek geleverd door Nicholas Kaldor. Hij meent dat de regering wel degelijk beschikt over schattingen voor na 1978 of 1980, maar deze niet openbaar wenst te maken. Hij verwijst in dit verband naar schattingen van de regering-Wilson, die uitkomen op een bedrag van £ 670 mln. Van dit bedrag moeten echter nog de ontvangsten (tussen £ 50 mln. en £ 100 mln.) worden afgetrokken om de netto-betalingsbalansbelasting te berekenen. In de kritiek van Labour op het *White Paper* van Heath komt de Engelse netto-bijdrage na 1978 nog veel hoger uit, namelijk op een bedrag van £ 1.125 mln. Volgens Kaldor is ook de bijdrage gedurende de overgangperiode door de regering Heath te laag geschat, terwijl de zoëven genoemde kritiek van Labour spreekt over „conservative estimates”. In ieder

¹ Lord Walston: „Farm gate to Brussels”, Londen 1970, blz. 12.

Jaarlijkse extra lasten voor de Britse betalingsbalans bij toetreding tot de EG, in mln. £.

	a) Heath White Paper 1971	b) Wilson White Paper 1970	c) Labour-kritiek 1971	d) J. Bowers en H. Lind 1968	e) Harry G. Johnson 1969	f) Nicholas Kaldor 1971
a. De handel in industriële produkten	— g)	—125 tot —275	—	—	—	negatief
b. De handel in landbouwprodukten	1. stijging kosten levens- onderhoud 1973/1978: 3 % 2. —5 tot —50	1. stijging kosten levens- onderhoud 1973/1978: 4 à 5 % 2. +85 tot —255	1. stijging voedselkosten 1973/1978: 26 % 2. —	1. stijging kosten levens- onderhoud 3 à 4 % 2. —220	1. — 2. —250	1. stijging voedselprijzen 1973/1978: 20 à 22 % 2. —£ 200
c. De financiële bijdrage	—100 tot —200 (geen schatting voor na 1978)	—190 tot —350 (na 1978 ca. —600)	—100 tot —200 h) (na 1978 moge- lijkerwijs —1.125)	—330	—	meer dan het „White Paper” van Heath
d. Het kapitaalverkeer	—	negatief	—	negatief	—100 tot —300	negatief
TOTAAL	—	„a substantial and continuing balance of pay- ments cost” (extremen —100 tot —1100)	—	—500 tot —1.000	—	—800 tot —1.250

a) *The United Kingdom and the European Communities*, Cmnd. 4715, Londen 1971.

b) *The United Kingdom and the European Communities, an economic assessment*, Cmnd. 4289, Londen 1970.

c) The United Kingdom and the European Communities, no entry on Tory-terms, in *The Times*, Londen 6 september 1971, blz. 5 en 6.

d) J. Bowers en H. Lind: *Europe: the price is too high*, Londen 1968.

e) H. G. Johnson: Financial and monetary problems: Britain and the EEC, in M. A. G. van Meerhaeghe (ed.): *Economics: Britain and the EEC*, Londen 1969.

f) N. Kaldor: The distortions of the White Paper, in *New Statesman*, 16 juli 1971.

g) = geen schatting.

h) „other balance of payments factors could be at least as large”.

geval mogen de in het *White Paper* genoemde bedragen voor de overgangperiode als minimum bedragen worden beschouwd en lijkt het waarschijnlijk dat na 1978, en zeker na 1980, de Engelse bijdrage een forse stijging zal ondergaan. Ook hier moeten dus aanzienlijke betalingsbalanskosten voor Engeland worden geconstateerd.

d. Het kapitaalverkeer

Engeland kent thans aanzienlijke beperkingen voor het kapitaalverkeer buiten het sterling-gebied. Deze zouden volgens het door Engeland voorgestelde schema ten opzichte van de EG geleidelijk verdwijnen. In het algemeen verwacht men hiervan een toenemende hoeveelheid Engels kapitaal, dat in de vorm van directe investeringen of beleggingen naar de EG zal stromen, terwijl de stroom in omgekeerde richting kleiner zal zijn. Veel zal in dit verband afhangen van het algemene economische klimaat en de economische groei, zowel van Engeland als van de EG. Tevens zou bij afwezigheid der huidige beperkingen, bij wantrouwen in het pond, de kapitaalvlucht naar Europa gemakkelijker worden.

Dit alles wijst in de richting van een negatief betalingsbalanseffect voor Engeland. Hiertegenover wordt wel aangevoerd dat het lidmaatschap van de EG Ameri-

kaans kapitaal naar Engeland zal lokken in verband met het taalvoordeel. Het is natuurlijk bijzonder moeilijk hierover enigszins betrouwbare schattingen te geven, maar in het algemeen neemt men toch een per saldo negatief effect aan. Deze schattingen „... have ranged from £ 100 mln. to £ 300 mln. additional outflow a year” vermeldt Johnson.

Een punt dat in dit verband regelmatig als voordeel van toetreding wordt genoemd, is de beschikking over Londen als financieel centrum. Ongetwijfeld betekent dit zowel voor Engeland als voor de EG een voordeel. Belangrijke kwantitatieve voordelen voor het reële inkomen en voor de betalingsbalans mogen hiervan echter niet worden verwacht.

Conclusie

Hoewel de beschikbare schattingen van de economische consequenties van Englands toetreding tot de EG geen nauwkeurige voorspelling toelaten, kan toch wel worden geconcludeerd, dat hierdoor de Engelse betalingsbalans ernstig zal worden belast. Dit geldt vooral indien ook de afbouw van de reservefunctie van het pondsterling — zoals door onderhandelaar Rippon is toegezegd — en de invoering van de BTW (in 1973)

in de beschouwing worden betrokken.

Tegenover dit nadeel staat dan de mogelijkheid van positieve dynamische effecten, in de vorm van een hoger groeitempo. Ten einde deze dynamische voordelen echter te realiseren, is het beslist noodzakelijk dat het betalingsbalansvraagstuk wordt opgelost. Het verleden met haar „stop-go”-politiek heeft dat wel geleerd.

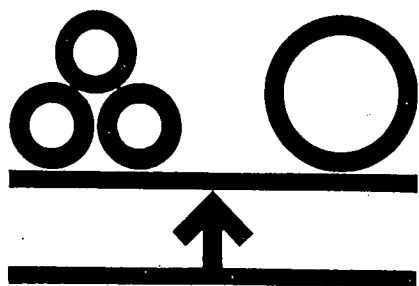
Om het betalingsbalansknelpunt te verwijderen, staan in principe twee middelen ter beschikking: een binnenlandse deflatiepolitiek met onvermijdelijke werkloosheid of een devaluatie. Beide middelen hebben een daling van de levensstandaard tot gevolg. Indien — hetgeen niet onwaarschijnlijk lijkt — de extra betalingsbalanslasten in de orde van grootte liggen als aangegeven door Kaldor, Bowers en Lind, dan zal volgens hen een devaluatie van 10% tot 15%, neerkomend op een daling van de levensstandaard met circa 5%, noodzakelijk zijn.

Het is zeer de vraag of het voor Engeland mogelijk en wenselijk is een dergelijke prijs te betalen. Reeds eerder kwam naar voren dat de zware aanslag op de

Engelse betalingsbalans voornamelijk voortvloeit uit Engels inschakeling in het gemeenschappelijke landbouwbeleid, waarbij ook in de EG zelf hoe langer hoe meer vraagtekens worden geplaatst. Het lijkt weinig zinvol om dan juist op dit gebied een zo hoge prijs te betalen. Het knelpunt in Englands economie wordt immers niet gevormd door de landbouw, maar door de industriële structuur. Het zal al moeite genoeg kosten deze structuur te veranderen. Om hierbij nog de lasten van de inefficiënte continentale landbouwstructuur op de schouders te nemen, lijkt te veel gevraagd.

Het is eveneens zeer de vraag of het voor de EG wenselijk is een dergelijke prijs te bedingen. Een zodanige hoge toegangsprijs zal hoogstwaarschijnlijk spanningen oproepen, die niet bevorderlijk zijn voor een goed functioneren van de Europese Gemeenschap. Beter ware het geweest van de gelegenheid van Englands toetreding gebruik te maken om orde op eigen landbouwzaken te stellen.

W. G. C. M. Haack.

Geld- en kapitaalmarkt

ENKELE ASPECTEN VAN DE DISCONTOPOLITIEK

In dit jaar heeft De Nederlandsche Bank (DNB) haar tarieven (het wisseldisconto, het promessedisconto, de renten voor voorschotten in rekening-courant en beleningen) enkele malen gewijzigd. De discontopolitiek — zoals deze tariefwijzigingen in de wandeling worden genoemd — lijkt een nieuwe bloeitijd te beleven.

Welke betekenis heeft nu een discontowijziging voor de geldmarkt en voor de economie? Past het disconto zich aan bij de geldmarkt of wordt het disconto zelfstandig bepaald? Bij het zoeken naar een antwoord op deze vragen staan de summierse toelichtingen in de jaarverslagen van DNB ons ten dienste.

De discontopolitiek is slechts één instrument uit het scala van monetair en niet-monetair instrumenten van economische politiek. Ieder van deze instrumenten zal, indien geïsoleerd toegepast, over het algemeen weinig effectief blijken. Bij deze beschouwing zal dan ook niet zo zeer op de effectiviteit van dit instrument als wel op de technische gevolgen voor de geldmarkt alsmede op de motieven bij de toepassing worden ingegaan.

In de tijd van de klassieke gouden standaard was de discontopolitiek één van de belangrijkste instrumenten van economische politiek. De „spelregels” van de gouden standaard eisten een vaste verhouding van de binnenlandse geldhoeveelheid en de goudvoorraad van de centrale bank. De gedachtengang hierbij was, dat veranderingen in de geldhoeveelheid rechtstreeks leidden tot veranderingen in het prijsniveau (de naïeve variant van $MV = PT$). Aanpassing van het binnenlandse prijsniveau leidde dan weer tot verandering van de externe concurrentiepositie, hetgeen re-dressering van betalingsbalans en goudvoorraad tot gevolg had. De discontopolitiek diende in deze conceptie om via beïnvloeding van de prijs van het krediet de geldhoeveelheid te beïnvloeden. Het signaal voor een discontowijziging werd dus gegeven door een beweging in de goudvoorraad. Men trachtte het externe evenwicht te handhaven door manipulatie met de binnenlandse geldhoeveelheid.

In een later tijdvak won het interne evenwicht als doel van economische politiek aan gewicht. Nu wordt meer de nadruk gelegd op de invloed van een discontoverandering op de bestedingen. Het accent valt nu op de invloed die het officiële disconto uitoefent op de rentestand en daardoor op de investeringsgeneigdheid. Dit effect wordt over het algemeen niet groot geacht. De rente als kostenfactor en als kapitalisatiefactor bij de investeringsbeslissing zal over het algemeen — gegeven de grote onzekerheden ten aanzien van de te verwachten opbrengsten van de investering — geen overwegende rol spelen. Deze rol zal met de levensduur van het investeringsgoed echter belangrijker worden. De invloed van het officiële disconto moet echter vooral in de geldmarktsfeer worden gezocht. Thans beziet men een discontowijziging wel als een uitspraak van DNB ten aanzien van de binnenlandse economische ontwikkeling, of als een indicatie van een komende beleidswijziging.

Op welke wijze zijn de officiële tarieven van De Nederlandsche Bank nu van belang voor de geldmarkt? De Nederlandsche Bank kent vier tarieven: het wisseldisconto, het promessedisconto en het tarief voor voorschotten in rekening-courant en beleningen voor respectievelijk particulieren en overigen (voornamelijk banken).

Het wisseldisconto wordt doorgaans in het buitenland als het indicatieve

tarief beschouwd voor de geldmarkt bij vergelijking met de officiële disconto's van andere centrale banken. In het binnenland is dit tarief alleen van belang voor de houders van schatkistpapier. Indien de resterende looptijd niet langer is dan 105 dagen kan schatkistpapier tegen het officiële wisseldisconto worden gediscoteerd. Het wisseldisconto van DNB vormt dus een bovengrens voor het markt-tarief van kortlopend schatkistpapier. Indien het wisseldisconto laag is ten opzichte van de tarieven op kasgeldleningen en termijndeposito's bij banken, is het gevolg tweevoudig. Ten eerste zal handel in kortlopend schatkistpapier niet meer plaatsvinden; zodra het papier „rijp” is geeft men aan discontering bij DNB de voorkeur, omdat hoger rentende liquide uitzettingen mogelijk zijn. Ten tweede zal het Rijk geen kortlopend schatkistpapier meer kunnen plaatsen tegen een tarief beneden het wisseldisconto wegens gebrek aan belangstelling bij de banken. Bij een tarief boven het wisseldisconto zou de belangstelling zeer groot zijn, omdat de banken het papier immers tegen het wisseldisconto bij DNB kunnen disconteren. Het Rijk zal in een dergelijke situatie middelen trachten aan te trekken, hetzij via kasgeldleningen (niet disconterbaar, dus met een hogere rente dan schatkistpapier), hetzij via een beroep op DNB.

Het promessedisconto (p.d.) is van groot belang omdat de banken in Nederland hieraan het tarief voor het rekening-courant-krediet koppelen. De kredietnemer van een handelsbank betaalt over het opgenomen bedrag bijv. p.d. + 3% (met een zeker minimum), zodat de kredietkosten boven het minimum fluctueren met het promessedisconto. Een verhoging van het promessedisconto wordt vaak toegepast om een kredietrestrictie te ondersteunen.

Het tarief voor voorschotten in rekening-courant en beleningen voor particulieren is van weinig belang, omdat DNB praktisch geen particuliere cliënten meer telt. Het overeenkomstige tarief voor de zogenaamde „anderen” (banken en geldmarkt-makelaars) is slechts voor de betrokkenen van belang. Dit tarief voor een beroep op DNB vormt de bovengrens voor het tarief voor daggeldleningen, leningen tussen de banken onderling.

Het wisseldisconto — het tarief met de grootste signaalwerking — is het laagste tarief. De praktische be-

tekenis van een wijziging strekt zich in eerste instantie slechts uit tot de financiële „incrowd”. Het promessedisconto heeft — door de koppeling die banken aanbrengen — praktische betekenis voor de kredietnemer. De beide tarieven voor voorschotten in rekening-courant en beleningen hebben ook een vrij beperkte betekenis buiten de geldmarkt in enge zin.

De invloed van tariefwijzigingen van DNB op de rente op kasgeldleningen en termijndeposito's is vrij indirect. De banken zullen bij een wijziging van het promessedisconto ter handhaving van hun marge uiteraard trachten de tarieven op termijndeposito's gelijkelijk aan te passen. Het disconto is voor de tarieven op termijndeposito's echter zeker niet de belangrijkste grootheid. De tarieven op termijndeposito's zullen namelijk aan moeten sluiten bij de kasgeldtarieven aan gemeenten en bij de netto buitenlandse tarieven. Bij grote bedragen kan de geldgever immers kiezen tussen drie geldvragers: gemeenten, die een vlottende schuld telkens weer dienen te verlengen bij gebrek aan consolidatiemogelijkheden, binnen-

**Deze rubriek wordt verzorgd door
medewerkers van het Economisch
Bureau van de AMRO-Bank
te Amsterdam**

landse banken, welke de kredietverlening ten dele met de deposito's financieren en buitenlandse banken die op de Euro-valutamarkt opereren, waarvan de tarieven na aftrek van de dekkingskosten voor het valutarisico met de binnenlandse tarieven vergelijkbaar zijn.

Samenvattend kan men stellen dat de tariefstelling van DNB rechtstreeks van belang is voor het afgiftetarief van kortlopend schatkistpapier en het daggeldtarief (het wisseldisconto en het voorschottentarief van DNB geven hier de respectievelijke bovengrenzen aan). Bij het tarief van de handelsbanken voor rekening-courant-krediet is de binding door de koppeling aan het promessedisconto van DNB nog sterker. Ten aanzien van de tarieven van termijndeposito's en kasgeldleningen is het verband zeer indirect.

Bij de tariefwijzigingen van DNB na de tweede wereldoorlog vindt men in hoofdzaak drie typen motieven: de binnenlandse conjuncturele situatie, kapitaalimport of -export en aanpassing aan de geldmarktontwikkelingen. Bij de binnenlandse conjuncturele si-

tuatie zijn het verloop van de lopende rekening van de betalingsbalans en het verloop van de kredietverlening door het bankwezen belangrijke indicatoren. Kredietexpansie bij een verslechterde betalingsbalans leidt tot discontoverhoging, veelal ter ondersteuning van andere restrictieve maatregelen. Speculaties, leidende tot kapitaalexport óf kapitaalimport, kunnen voorts aanleiding geven tot discontoverhogingen respectievelijk verlagingen.

Enigszins gecompliceerd was de situatie bij de discontowijzigingen van dit jaar. De binnenlandse conjuncturele ontwikkeling gaf DNB aanleiding tot het handhaven van restrictieve maatregelen. Het tekort op de lopende rekening alsmede het verloop van het prijspeil lieten DNB als hoedster van de externe en interne waarde van de gulden weinig keus. Het toevloeien van buitenlands kapitaal doorkruiste de remmende maatregelen gedrukt (zoals bekend zijn inmiddels ook voor de kapitaalimport beperkende maatregelen opgesteld). Met de discontopolitiek kon men derhalve alle kanten op. DNB heeft behoedzaam gemanoeuvreerd. Op 5 april werden alle tarieven met ½% verlaagd; verwezen werd naar de daling van de rentetarieven in het buitenland en voortgezette omvangrijke kapitaalimport.

Op 26 augustus ging DNB zeer subtiel te werk; slechts het promessedisconto en de tarieven voor voorschotten in rekening-courant werden met ½% verlaagd. Hoewel dit een verlaging van de kredietkosten inhield, werd in de toelichting niet gesproken van een stimuleringsmaatregel, maar slechts van een technische aanpassing aan de geldmarkt.

Op 15 september werden alle tarieven nogmaals met ½% verlaagd. De tarieven zijn nu: wisseldisconto 5%, promessedisconto 5½% en voorschotten in rekening-courant 6½% voor particulieren en 5½% voor de „anderen”. Deze wijziging was gericht op het tegengaan van toestroming van middelen uit het buitenland. De toelichtingen reppen derhalve niet over de binnenlandse conjuncturele situatie. Tegen de achtergrond van teruglopende reële groei en toenemende werkloosheid, lijkt het echter niet gewaagd om te veronderstellen dat ook deze aspecten bij de recente verlagingen een rol hebben gespeeld.

J. C. Pranger

(slot van blz. 1091)

Naar een Europees ontwikkelingsbeleid? (II)

Ik trek een andere consequentie: voorlopig past slechts een „neen” tegen voorstellen om het ontwikkelingsbeleid van de Zes te harmoniseren en om beslissingsbevoegdheden op dit terrein over te dragen naar communautair niveau. Het is duidelijk dat dit slechts een voorlopig neen kan zijn; een Europees ontwikkelingsbeleid is te zijner tijd inderdaad onafwendbaar omdat het niet los kan worden gezien van de andere onderdelen van de Europese sociaal-economische en buitenlandse politiek.

Echter, een voorlopig neen biedt een land als Nederland de gelegenheid om — maar dan nu eens werkelijk samen met de ontwikkelingslanden — vorm te geven aan een alternatief ontwikkelingsbeleid, dat het beleid van de andere rijke landen corrigeert en dynamiseert door duidelijk te verwijzen naar een optimale internationale ontwikkelingssamenwerking zoals deze hierboven is gekarakteriseerd.

Het neen zal pas in een „ja” kunnen veranderen wanneer dank zij een versterking van de internationale instellingen op mondiaal niveau en dank zij een versterking van de democratische controle op Europees niveau — twee voorwaarden die vooralsnog niet verwezenlijkt zullen worden — de kans groter is dan nu om vanuit een communautaire besluitvorming

een optimaal internationaal ontwikkelingsbeleid vorm te geven. In dat eventuele stadium is het, ten einde de dan aanwezige kansen te verwirklijken, zelfs geboden de besluitvorming in de gewenste richting te beïnvloeden en dat kan alleen nadat een integratie van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid met dat van de andere lidstaten heeft plaatsgevonden.

10 de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat
t.b.v. de Hoofddirectie van de Waterstaat te 's-Gravenhage

hoofd afdeling organisatie

Taak: het geven van leiding bij het aanpassen van de organisatie van de Rijkswaterstaat aan de zich voortdurend wijzigende eisen van de toekomst. Hierbij dienen de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van organisatie en doelmatigheid te worden gehanteerd, teneinde te bewerkstelligen dat het aanzienlijke budget van de Rijkswaterstaat op optimale wijze wordt aangewend.

Het hoofd van de afdeling organisatie neemt - als staffunctionaris van de Directeur-Generaal van de Rijkswaterstaat - deel aan de beleidsbesprekingen van de directieraad.

Vereist: ervaring in organisatie-, bedrijfseconomische functies. Universitaire opleiding in de bedrijfseconomische richting strekt tot aanbeveling.

Leeftijd vanaf 35 jaar.

Salaries, afhankelijk van opleiding en ervaring, tussen f 2973,- en f 3805,- per maand.

Tel. inlichtingen worden verstrekt door het hoofd van de afdeling personeel, de heer K. de Waij, tel. (070) - 26 40 11, toestel 2292.

Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van vacaturnummer 1-3028/0936 (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6½% vakantiegeld.